

RUDOLF STEINERIN KASVATUSAJATTELUN HENGENTIEETEELLINEN TAUSTA JA TULEVAISUUS¹

Simo Skinnari

Aluksi

Seuraavan tarkastelun pääpaino ei ole Rudolf Steinerin henkilöhistoriassa. Sitä vastoin pyrin hahmottamaan sitä hengentieteellistä ajattelu- ja tutkimustapaa, joka oli hänen kasvatustieteen taustalla. Pyrin myös tarkastelemaan tällaisen tutkimustavan ajankohtaisuutta ja tulevaisuuden suuntaviivoja. Usein steinerpedagogiikka esitellään juuri toisinpäin eli lähdetään opetusmenetelmistä ja jätetään tausta ehkä kokonaan käsittelemättä.

Perusnäköni on, että kaikki merkittävät kasvatustieteen näkemykset ovat vaarassa muuttua kankeiksi dogmirakennelmiksi, jos emme pyri selvittämään kasvatustieteen perusteita. Voisiko steinerpedagogiikan oleellinen anti nykyajalle ja tulevaisuudelle olla juuri sen taustalla olevassa lähestymistavassa? Voisivatko nykyajan kasvattajat kouluttautua itsenäisiksi hengentieteellisiksi tutkijoiksi? Myös Steiner halusi nähdä asian näin. Hän toteaa mm., että "idea on kohdattava elävästi kokiin; muuten ihminen joutuu sen orjuuteen" (Steiner 1979, 184). Pyrin seuraavassa Steinerin virikkeistä lähtien hahmottamaan ihmisen kokonaisuuden tavoitettavaa *elävää ja tutkivaa kasvatustietettä*.

Hengentieteellisistä virikkeistä lähtevä kasvatustieteen ajattelu on *sivistysajattelu*. Tämä tarkoittaa sitä, että tavoitteena ja varsinaisena ytimenä on aina *ihmiseksi kasvaminen*. Tämä päämäärä on taustalla kaikessa steinerpedagogisessa koulutuksessa (esim. opettajankoulutuksessa). Perimmäiseksi tutkimusongelmaksi hengentieteellisessä kasvatustutkimuksessa tulee siten aina ihmisen moniulotteinen laadullisuus,

Hengentieteen tienraivaajia

Ihmisen materialistinen käsittäminen on levinnyt erityisesti uuden ajan luonnontieteellisen tutkimustavan (ns. galileisen luonnontieteen) voimistumisen myötä. Kuitenkin tieteellisen ajattelun "oppositiossa" on kautta historian elänyt myös henkisiä näkökulmia painottavia ajattelijoita. Nämä ajattelijat ovat raivanneet tietä uudemmalle hengentieteelle. Seuraavassa on esitelty lyhyesti muutamia näistä pioneereista.

Steiner lähti kehittämään ajatteluaan erityisesti 1800-luvun keskieuropalaisesta ajatusperinnöstä käsin. Hän tutki muun muassa J. G. Fichten, Schellingin, Hegelin, I. H. Fichten (Fichte nuoremman) ja Goethen ajattelua. Myös materialistiset ajattelijat olivat Steinerin mielenkiinnon kohteena. Hänen filosofian historiaa käsittelevästä teoksestaan ilmenee edellisten lisäksi viitteitä mm. seuraaviin ajattelijoihin: Aristoteles, Demokritos, Empedokles, Epikuros, Herakleitos, Parmenides, Platon, Sokrates, Bergson, Böhme, Brentano, Darwin, Dilthey, Feuerbach, Haeckel,

¹ Artikkelin on aiemmin julkaistu teoksessa Raija Huhmarniemi, Simo Skinnari & Juhani Tähtinen (toim.) 2001. Platonista transmodernismiin. Juonteita ihmisyyteen, ihmiseksi kasvamiseen, oppimiseen, kasvatukseen ja opetukseen. Suomen kasvatustieteellisen seuran Kasvatustieteen tutkimuksia – Research in Educational Sciences 2, 401–423.

Hartmann, Herbart, Herder, Humboldt, Hume, James, Kant, Key, La Mettrie, Leibniz, Lessing, Karl von Linne, Malthus, Marx, Mill, Nietzsche, Novalis, Schiller, Schleiermacher, Schopenhauer, Spencer, Spinoza ja Stirner. (Steiner 1974.)

J. G. Fichte (1762–1814) pyrki etsimään ihmisestä itsestään perimmäistä luovaa voimaa, joka vaikuttaa myös ulkoisessa luonnossa. Hän katsoi, että ei edes ajattelussa piile olemisen varmuutta, kuten Descartes oli väittänyt. Sitä vastaan puhuu esim. unitilan tosiasia. Olemisen varmuus olisi löydettävä muualta kuin ajattelusta.

Fichte esitti kerran kuulijoille kehotuksen: Ajatelkaa (tämän luentosalin) seinää! Ja ajatelkaa sitten sitä, joka on ajatellut seinää! Näin hän halusi herättää kuulijansa kokemukseen *minästä*. Fichten vakaumukseksi kehittyi näkemys, että kokiessaan minänsä yhtenä todellisuuden laatuna ihminen kokee samalla koko todellisuuden perimmäisen laadun. Fichte puhuu myös ihmisessä piilevästä korkeammasta aistielimestä, jolle voi avautua uusi maailma. Steinerin (19/18) omaelämäkerrasta ilmenee, että Fichten filosofia oli hänelle tärkeä lähtökohta.

Friedrich Schelling (1775–1854) oli sikäli lähellä Fichteä, että hänellekin tulee tiedon pohjaksi tietoisuus minästä. Lisäksi Schelling pyrkii sisäisellä havainnolla tutkimaan luonnossa vaikuttavaa henkisyttä. Hänen mukaansa tavallinen luonnontiede jää pinnalle; se ei pääse ideaaliin, joka luonnossa luo. Aistilliselle tietoisuudelle ilmenevä luonto on vain luonnon ulkoinen ilmaus, kuten ihmisen kasvot ovat hänen sisäisyytensä ilmaus. Kuten hyvä muotokuvamaalari kykenee tarkkaakin valokuvaa paremmin paljastamaan kuvatta van sisäistä olemusta, tarvitaan luonnontutkimisessa "hengenmukaista luonnonkatsomusta" pinnalle jäävän empiirisen luonnontieteen lisäksi. (Skinnari 1988b, 143.)

Hegelin idealismia voidaan pitää ajattelun yliaistillisen luonteen tiedostamisen filosofiana. Hegel liittyy eräältä puolelta keskieurooppalaiseen mystiikan perinteeseen (esim. Tauler ja Böhme). Kuitenkin Hegel katsoo, että mystiikan samoin kuin kristinuskon vertauskuvallinen kieli voidaan kehittää ajattelun selkeyteen. Hyvin pitkälle samoin ajattelivat sekä Steiner että meillä Suomessa J. V. Snellman.

Steinerin mukaan saksalainen idealismi on Hegelin filosofiassa esittänyt todistuksen ajattelun yliaistillisesta luonteesta, Tätä voi pitää Hegelin voimana ja rajoituksena.

I. H. Fichten (1796–1879) lähtökohtana oli Hegelin tavoin katsomus ideamaailman henkisestä luonteesta. Hän ei kuitenkaan jäänyt tähän vaan etsi ihmisestä sitä olemusta, joka voi kokea ajattelun yliaistilliseksi. Hän päätelee: ellei aistillista ruumista katsota ajatusten tuottajaksi, on pakko olettaa ihmisessä jotakin yliaistillista. Hän katsoo, että ihmisen aistillisen ruumiin ennakkoluuloton tarkastelu johtaa näkemään sen perustalla yliaistillisen olemuksen, joka elämän aikana muotoaa ja ylläpitää fyysistä ruumista.

Fichte katsoo, että ihmisen itsetajunta kehittyi oman yliaistillisen olemuksen kokemisen pohjalta. Ihmisen aistillinen olemus vie hänet ajatteluun saakka. Ajattelussaan hän tajuaa itsensä yliaistilliseksi olennoiksi. Kohottaessaan pelkän ajattelun sisäiseksi kokemiseksi (*Erleben*) tämä ajattelu tavoittaa myös yliaistillista. Näin syntyy uusi tiede. Fichte päätyy siihen, että ihmisen varsinaisen olemus kuuluu yliaistilliseen maailmaan. Ihmisolemuksen perusteellinen käsittäminen kohottaa antropologian "*antroposofiksi*". Ilmeisesti Fichten filosofiassa esiintyy ensimmäisen kerran Steinerin myöhemmin käyttämä termi "*antroposofia*". Tällä termillä Fichte viittasi ihmisen henkisen olemuksen tutkimiseen.

Edellisten ajattelijoiden yritykset tiedon- ja ihmiskäsityksen laajentamiseen pyyhkäisi unohduksiin 1800-luvun puolivälin jälkeen voimistunut materialismin ja positivismin aalto. Henkisille tekijöille, esimerkiksi siinä merkityksessä, että käyttäytyminen voisi ilmaista myös jotakin ihmisen ei-aineellista henkistä olemusta (minuutta), ei jäänyt nousevassa materialistisessa maailmankuvassa sijaa. Vasta vuosisadan lopulla tartuttiin uudelleen "hengen fenomenologiaan". Esimerkiksi *Franz Brentano* kehitti sielunelämän fenomenologiaa ja hänen työtään jatkoivat eksistenssifilosofian klassikot *Husserl* ja *Heidegger*. Tähän tietoisuuden laajentajien joukkoon voidaan liittää myös Rudolf Steiner. (Steiner 1948; 1974a; Wilenius 1981a; 1981b; 1986.) Edellä on hahmoteltu ihmiskunnan tietoisuuden kehitystä viime vuosisatoina ja hengentieteen muutamia tienraivaajia. Mikäli suuntaamme katseemme hieman kauemmaksi, löydämme näitä "tienraivaajia" huomattavasti enemmän. Voisi sanoa, että kaikilla kansoilla on kerran ollut itsestään selvänä kyky havaita henkistä todellisuutta (vrt. esim. Lönnrotin käsitys suomalaisten vanhasta parantamistaidosta). Siitä, että nykyiset ajattelun ja tuntemisen tapamme, jotka rajoittuvat pitkälle siihen, mitä aisti-maailma tarjoaa, ei voi päätellä, että aina olisi ollut näin. Pikemminkin vaikuttaa siltä, että samoin kuin yksilö elämänsä aikana käy läpi *laadullisesti* erilaisia vaiheita, samoin koko ihmiskunta ja eri kansat käyvät läpi laadullisesti toisistaan poikkeavia kehitysvaiheita.

Muinainen ihmiskunta, jolta puuttui tietoinen ajattelu ja tieteellinen toiminta, *näki* kunkin kansan laadun mukaisesti olemassaolon perustoihin, kaiken aistittavan takana oleville yliaistillisille alueille. Tämä ei ollut ilmeisestikään tietoista ajattelua nykymerkityksessä. *Ihminen tunsu ruumiineen ja sieluineen olevansa alttiina korkeammille, yliaistillisille voimille, jotka elivät ja toimivat hänessä*. Hän oli tavallaan välikappale, jonka kautta yliaistilliset voimat vaikuttivat. (Skinnari 1990, 160.)

Ihmiset olisivat jääneet epäitsenäisiksi olennoiksi, jos he eivät olisi oppineet käyttämään järjellisiä kykyjään. Tähän tarvittiin ajattelun voimakasta suuntaamista aineelliseen. Voikin sanoa, että materialismin ja positivismin kehitys on ollut välttämätöntä ihmisen itsenäistymisen kannalta. *Positivismin kehitys on vapauttanut ihmistä*. Järjen käyttö aistittavan tutkimiseen on tehnyt ihmisen itsenäiseksi, mutta samalla se on eristänyt hänet olemassaolon henkisistä perustoista. Tästä eristäytyneisyydestä nykyihminen kärsii ja siitä aiheutuu ongelmia eri alueilla, esim. luontosuhteissa, terveydenhoidossa ja kasvatuksessa.

Henkisen realismin lähtökohdat

Rudolf Steiner syntyi Itävalta-Unkarin unkarilaisella alueella vuonna 1861. Hänen vanhempansa olivat itävaltalaisia, isä rautatieläinen. Isä toivoi pojasta rautatieinsinööriä ja poikaa itseäänkin kiinnosti tekniikka, matematiikka ja erityisesti geometria. Steinerin geometriaelämykset näyttivät enteilevän hänen myöhempiä katsomuksiaan. Geometriassa häntä tyydytti se, että siinä voidaan elää sisäisesti havaittujen ja muodostettujen muotojen tarkastelussa. Se vetosi ihmisen sisäiseen aktiivisuuteen. Kertomansa mukaan Steiner oli jo lapsuudestaan lähtien tottunut kokemaan fyysisen tilan sekä sen esineiden ja tapahtumien rinnalla toisenlaisen "sisäisen tilan" tapahtumia, jotka olivat hänelle yhtä todellisia kuin ulkoinen todellisuus. (Steiner 1948.)

Steineria askarrutti kysymys sisäisten kokemusten todenperäisyydestä. Olivatko ne jonkinlaista harhaa? Hän uskoi, että oikea tapa lähestyä tätä kysymystä oli tieteellisen ajattelun

omaksuminen ja sen kehittäminen. Steinerin pääharrastukset lukioluokilla olivat luonnontieteet ja matematiikka. Ylioppilastutkinnon suoritettuaan hän alkoi opiskella teoreettista fysiikkaa ja kemiaa Wienin teknillisessä korkeakoulussa. Pyrkimystä synteisiin osoittaa se, että samaan aikaan hän kuunteli filosofian ja kirjallisuuden luentoja Wienin yliopistossa. Hän tavoitteli sovitusta sisäisen, henkisen kokemuksen ja luonnon tieteellisen tiedon välillä. Vallitseva luonnontieteellinen tieto näytti muuttavan maailman pelkäsi elottomaksi ja hengettömäksi koneeksi. Tämä ei vastannut hänen sisäistä intuitiotaan. Steinerin pyrkimykseksi näytti nousevan henkisen maailman kokemisen perusteleminen, henkisen alueen tieteellistäminen. (Steiner 1948.)

Tutustumisen *Goethen* vähän tunnettuihin luonnontieteellisiin kirjoituksiin tutustutti hänet tutkimustapaan, joka näytti sovittavan hänen kokemansa ristiriidan. Opettajansa, professori *Schröerin* suosituksesta Steiner sai 21-vuotiaana tehtäväkseen Goethen luonnontieteellisten teosten julkaisemisen suuressa Goethen koottujen teosten painoksessa. Goethen tutkimukset antoivat tukea Steinerin tunnolle, *etteivät henki ja aine, aistillinen ja yliaistillinen, ole vastakkaisia ja erillisiä todellisuuden tasoja*. Ainoastaan henkinen rakenteemme jakaa todellisuuden, joka on yhtenäinen, kahteen osaan: toisaalta käsitteiden, toisaalta havaintojen maailmaan, johon Steiner lukee myös sisäiset havainnot. "Vapauden filosofiassaan" Steiner (1979, 180) nimittää tätä katsomustaan "ajatusmonismiksi". Koko todellisuuden tavoittamiseksi tarvitaan *sekä ajattelua että havaintoja*.

Voisi sanoa, että Steinerin katsomuksessa elää pyrkimys teoreettisen ja empiirisen tutkimustavan synteisiin. Hän katsoi, että pelkkään havaintoon nojaaminen johtaa *naiiviin realismiin* ja sisäisen, henkisen havainnon alueella se johtaa hämärään *mystiikkaan*. Sen korostaminen, että käsitteemme, mielikuvamme ja havaintomme olisivat pelkästään omia tuotteitamme, johtaisi puolestaan *yksipuoliseen ja subjektiiviseen idealismiin*. Steinerin kannaksi tuli, että havaintojen lisäksi todellisuuden oivaltamiseen tarvitaan ajattelua, mutta todellinen ajattelu ei ole pelkästään subjektiivinen muodoste ihmisen aivoissa vaan ilmaisee ilmiöiden toista, aistihavainnolle kätkeytyä puolta. Steiner (1979, 41) toteaa:

"On ... huomattavaa se seikka, että me ainoastaan ajattelun avulla voimme määritellä itsemme subjektiiksi ja siten asettaa itsemme erilleen objektimaailmasta. Siksi ei ajattelua pidä koskaan käsittää pelkästään subjektiiviseksi toiminnaksi. Ajattelu on subjektin ja objektin suhteen yläpuolella."

Steiner katsoo, että saavutamme todellisuuden silloin, kun löydämme ja liitämme sekä ulkomaailmaa että sisäistä maailmaa koskeviin havaintoihimme vastaavat käsitteet. Tämä puolestaan edellyttää näiden "tutkimusinstrumenttien" kouluttamista. Tässä Steineria voidaan pitää laadullisen tutkimusotteen yhtenä pioneerina, joka voimakkaasti korostaa sitä, että ihminen itse on oma tutkimusvälineensä ja tätä "välinettä" on myös koulutettava (ks. tarkemmin esim. Skinnari 1988b, 159-174).

Edellä hahmoteltua Steinerin tietoteoriaa voisi nimittää – paitsi "ajatusmonismiksi" – myös *henkiseksi realismiksi*. Steiner jatkaa perinnettä, jota ovat kulkeneet muun muassa *Aristoteles*, *Tuomas Akvinolainen*, *Hegel* ja meillä Suomessa *J. V. Snellman*. Kaikille näille ajattelijoille on yhteistä käsityskanta, etteivät käsitteet ole pelkästään "nimiä" (kuten nominalismissa), vaan ne ilmaisevat myös ei-aineellista todellisuutta. Käsitteitä ei siten pelkästään "anneta" ihmisen toimesta, vaan ne tavallaan *"noudetaan"* todellisuudesta. Koko todellisuus ei paljastu helposti vaan vaatii tieteellistä ja filosofista, ylipäänsä ajattelun työtä. (Ks. esim. Stein 1921; Steiner 1929; Unger 1929.)

Oma eettinen oivallus vapauden ja hengentieteen perustana

Vuonna 1894 ilmestyneessä "Vapauden filosofia" -teoksessaan, joka on jatkoa hänen vuonna 1892 ilmestyneelle väitöskirjalleen "Totuus ja tiede" (Steiner 1967), Steiner kehittää tietoteoriaansa lisäksi ja siihen läheisesti liittyen käsityksensä inhimillisestä vapaudesta ja eettisestä toiminnasta.

Korkeimmillaan (eettisimmillään) *vapaus on vapautta ulkoisesta ja sisäisestä pakosta*. Ihmistä eivät pakota toimintaan sen enempää ulkoiset auktoriteetit kuin esimerkiksi sisäiset intohimotkaan. Voisi sanoa, että ihminen kuuntelee "sisintään", mutta ei mitä tahansa sisintään. Ihminen on vapaa silloin, kun hän toiminnassaan toteuttaa *omaa eettistä oivallustaan*, kun hän on selvästi tiedostanut toimintansa syyt ja perusteet. Vastaavasti ihminen on epävapaa silloin, kun hän seuraa tiedostamatonta, alitajuista virikettä tai ulkopuolisten auktoriteettien antamia normeja ja käskyjä. Luonnollisesti ihminen voi toimia sekä sisäisten että ulkoisten vaikuttimien mukaan, kunhan hän ensin on oivaltanut niiden *eettisen oikeutuksen*. Steiner näkee tällaisen eettisen vapauden alueen lisäämisen 1) ihmiskunnan pitkän tähtäimen tavoitteena ja 2) yksilön kasvamisen tavoitteena. Steinerin kohdalla ei voine puhua vapaasta kasvatuksesta mutta kylläkin "kohti vapautta" kasvamaan saattamisesta. Yksilön kohdalla kyse ei ole ihmisen oman tahdon hävittämisestä vaan omakohtaisesta kasvusta vapauteen, selkeään (tiedostettuun) eettiseen tahtoon. Tässä tarvitaan monipuolista kasvatusta. Steiner (1979, 159) toteaa, että "eettinen toiminta ei edellytä oman tahdon hävittämistä, vaan *ihmisluonnon kaikinpuolista kehittämistä*"

Steinerin vapauden ajatus läpäisee hänen myöhemmän toimintansa ja luo perustan hänen varsinaiselle hengentieteelliselle ja esimerkiksi pedagogiselle toiminnalleen. Steinerin virikkeistä alkunsa saaneen, vuonna 1919 aloittaneen ensimmäisen koulun nimi olikin "Vapaa waldorfkoulu". Ensimmäinen koulu oli tarkoitettu Waldorfin tupakkatehtaiden työntekijöiden lapsille. Jo vuonna 1907 Steiner oli julkaissut pienen kirjasen "Die Erziehung des Kindes von Gesichtspunkte der Geisteswissenschaft" (suom. 'Lapsen kasvatus hengentieteen kannalta'). Kirjassaan Steiner tiivistäytysti hahmottelee "ihmisluonnon kaikinpuolisen kehittämisen" käytäntöä. (Hemleben 1963; Steiner 1983.)

Vuosisadan vaihteen lähestyessä Steinerin elämässä kypsyy syvälinen murros. Omaelämäkerrassaan hän kuvaa, että hänelle muodostui käsitys, että vuosisadan vaihteen täytyisi tuoda ihmiskunnalle uutta valoa. Inhimillisen ajattelun ja tahdon vieraantuminen hengestä oli hänen mukaansa saavuttanut huippukohtansa ja suunnanmuutos ihmiskunnan kehityskulussa näytti välttämättömältä. Hän katsoi kehitysvälttämättömyydeksi, että ihmisissä viriäisi yhä yleisemmin *henkisen todellisuuden ajatteleva ymmärtäminen ja kulttuuria uudistava toiminta sen pohjalta*. Tällaisen viriämisen oire oli myös voimistuva teosofinen liike. Se tosin liittyi läheisemmin idän vanhaan henkisyteen eikä niinkään länsimaiseen tieteelliseen ajatteluun ja henkisiin perinteisiin, joiden pohjalta Steiner halusi rakentaa. (Steiner 1948.)

Steiner katsoi nyt – 1900-luvun alussa – voivansa tuoda *henkisen kokemuksen tieteellisen ajattelun piiriin*. Jo hengentieteellisen toimintansa alusta asti hän oli pyrkinyt henkisen käsitteellistämällä tekemään sen *käytännölle hedelmälliseksi*. Esimerkiksi "Yhteiskunnallisen kysymyksen ydinkohtia" -teoksen (Steiner 1975, 69) alkusanoissa vuodelta 1919 Steiner toteaa:

”Tässä ei anneta suurta arvoa pelkälle puheelle 'hengestä' ja pilventakaisesta henkimaailmasta. Tekijä voi tunnustaa vain sellaisen henkisyyden, joka muodostaa ihmisen oman elämän sisällön... Kysymys ei ole siitä, että tiedetään tai ollaan tietävinään, mitä henkisyys on, vaan siitä, että henkisyys ilmenee myös käytännöllisen elämän todellisuudessa eikä vain erillisenä elämän sivuvirtauksena.”

Eryteisesti tällaisen käytäntöön menevän henkisyyden Steiner havaitsi puuttuvan vallitsevasta kulttuurista. Vuonna 1904 ilmestyneen kirjansa "Johdatus ihmisen ja maailman henkiseen tiedostamiseen" esipuheessa hän kirjoittaa:

"Henkinen tieto ei palvele vain teoreettista tarvetta vaan todellista elämän käytäntöä. Nimenomaan nykyisen kulttuurin puutteiden vuoksi on hengentiede ajallemme välttämätön tiedon alue." (Steiner 1977b, 17.)

Näyttää siltä, että nyt sata vuotta myöhemmin nämä Steinerin sanat ovat edelleen ajankohtaisia. Ihminen tarvitsisi viisastumis- ja vapautumiskehityksensä tueksi pitävää ajatuksen otetta myös hengen todellisuudesta. (Skinnari artikkeli tässä teoksessa.)

Steinerin ensimmäiset lukijat ja kuulijat tulivat lähinnä teosofisen liikkeen piiristä. Steinerin tieteelliset, taiteelliset ja käytännölliset hankkeet ajautuivat kuitenkin pian ristiriitaan silloisten teosofisten pyrkimysten kanssa. (Ks. antroposofian eriytymisestä teosofisesta seurasta esim. Dunderfelt 1983.)

Uudesta tieteestään Steiner käytti nimityksiä *hengentiede (Geisteswissenschaft)*, *antroposofisesti suuntautunut hengentiede (anthroposophisch orientierte Geisteswissenschaft)* tai *antroposofia*. Antroposofia-nimitys on muodostettu kreikan kielen sanoista "antropos" (ihminen) ja "sofia" (viisaus). Nimityksen voisi ehkä suomentaa sanoilla *tietoisuus ihmisyydestä*. Tavoitteena on erityisesti muodosta mahdollisimman laaja ja totuudenmukainen kuva koko ihmisyydestä. Tämä kuva toimii käytännöllisen toiminnan pohjana eri aloilla.

Hengentieteen sovelluksia

Ensimmäisessä antroposofisesti suuntautuneen hengentieteen kehitysvaiheessa Steiner piti lukuisia esitelmäsarjoja teosofisen liikkeen piirissä ja kirjoitti hengentieteelliset perusteoksensa, mm. teokset *Johdatus ihmisen ja maailman henkiseen tiedostamiseen* (1904), *Henkisen tiedon tie* (1904/5) ja *Antroposofinen hengentiede* (1909). Myös edellä mainittu *Lapsen kasvatusta hengentieteen kannalta* (1907) sijoittuu tähän vaiheeseen, vaikkakaan se ei vielä johtanut käytännöllisiin sovelluksiin. (Steiner 1977a; 1977b; 1981a; 1983.)

Varsin pian hengentieteen käytännölliset vaikutukset tulivat esiin eri *taiteiden alueella*. Edellä on painotettu Steinerin tieteellistä pyrkimystä. Tämän ohella Steiner katsoi myös taiteen tieksi todellisuuteen. Hän katsoi taiteen olennaiseksi tekijäksi ihmisen kehityksessä, kasvatuksessa ja itsekasvatuksessa. (Esim. Skinnari 1988a.) Useat modernin taiteen uranuurtajat, kuten *Klee* ja *Kandinsky*, ja kirjailijat, kuten *Morgenstern*, *Steffen*, *Bjelyi* ja *Södergran*, saivat Steinerilta vaikutteita vuosisadan alussa. (Ks. esim. Kandinsky 1981.) Myös taiteen Steiner näki henkisen realismin läpi. Hän toteaa:

"Sisältönsä puolesta taide on tekemisissä aistillisen, muotonsa puolesta ideaalisen kanssa. Kun tiede esittää idean muotona ja sisältönä, astuu taiteessa esiin kolmas valtakunta, valtakunta, jossa aistillinen esiintyy jumalallisessa asussa." (Steiner 1984, 32.)

Kun siis steinerpedagogiikassa puhutaan "kasvatuksesta taiteena" (esim. Skinnari 1988a), on kyse pyrkimyksestä todellisuuden syvempään ymmärtämiseen ja erityisesti todellisuuteen juurtumisesta. Katsotaan, että "tie totuuteen kulkee kauneuden kokemisen kautta". Erityisesti koulun alaluokkalaisen katsotaan olevan tässä taiteellisessa "kauneuden kokemisvaiheessa", mutta läpi elämänsä taiteella on merkitystä ihmistymisprosessissa.

Vuosina 1910–13 Steiner kirjoitti neljä mysteeridraamaa, jotka kuvaavat erään ihmisryhmän henkistä kehitystietä. Steinerin mukaan antroposofian keskeinen sisältö on näissä teoksissa ilmaistu konkreettisella tavalla.

Vuonna 1913 alettiin Sveitsissä rakentaa hengentieteen korkeakoulua, joka Goethen mukaan sai nimekseen *Goetheanum*. Tämän rakennustyön myötä Steiner hahmotteli taiteellista ilmaisua uudelle henkiselle liikkeelle. Muun muassa arkkitehtuuri sekä maalaus- ja kuvanveistotaide lähtivät kehittymään hengentieteelliseltä pohjalta. Goetheanumia rakensivat maailmansodan aikana keskenään sotaa käyvien kansojen jäsenet. Tässäkään ilmeni vastaliike vallitsevalle kulttuurille. (Wilenius 1979.)

Erityisesti siirtyminen "teoriasta käytäntöön" erotti antroposofisen liikkeen teosofiasta. Vuonna 1912 perustettiin ensimmäinen antroposofinen seura. (Wilenius 1979.)

Steinerille maailmansodan katastrofi osoitti kouriintuntuvasti, mihin vanhan kulttuuriperinnön ja materialistisen ajattelun varassa päädytään. Steinerin työssä voimistui entisestään *yhteiskunnalliseen toimintaan tähtäävä ajattelu*. Yhteiskunnallisessa toiminnassa täytyisi hänen mukaansa päästä "todellisuuden mukaiseen" ajatteluun. Todellisuudessa on myös tiedostettava henkinen ulottuvuus.

Steiner piti eräänä maailmansodan syynä aikansa elänyttä yhtenäisvaltiota. Ensimmäisiä askelia ihmiskeskiseen yhteiskuntaan olisi hänen mukaansa henkisen elämän vapaus ja itsehallinto. Vasta itsehallinnan kautta henkisen elämän (tiede, taide, uskonto, kasvatusta) uudistava voima pääsisi esille. Sosiaalisen uudistamisen ajatuksia Steiner esitti muun muassa 1919 ilmestyneessä kirjassaan "Yhteiskunnallisen kysymyksen ydinkohtia" (Steiner 1975). Samana vuonna aloitti toimintansa ensimmäinen steinerkoulu, *vapaa Waldorfkoulu*.

Yhteiskunnallisessa ajattelussaan Steiner lähtee jo Ranskan vallankumouksessa esiintyneistä peruseriaatteista *vapaudesta, veljeydestä ja tasa-arvoisuudesta*. Steiner pyrki soveltamaan näitä periaatteita yhteiskunnan eri alueilla seuraavasti (hyvin karkeasti ilmaistuna): henkisen elämän peruseriaatteena on vapaus, taloudellisessa toiminnassa tulisi pyrkiä veljeyteen ja poliittis-oikeudellisessa toiminnassa tulisi tasa-arvoisuuden olla lähtökohtana (esim. tasa-arvoisuus oikeusistui-
men edessä). Kuitenkaan kyse ei ole ihmisten jakamisesta eri ryhmiin, ainoastaan yhteiskunnan jakamisesta: "Juuri sen ansiosta voi ihminen olla todella ihminen. Sillä yhteiskunnan jäsenyys on sellainen, että jokainen ihminen voi toiminnallaan juurtua kaikkiin kolmeen jäseneseen." (Steiner 1975, 74–75.)

Steiner katsoo, että yhteiskunnallista kehitystä ja yhteiskunnallisia ideoita ei voida tarkastella samalla tavalla objektiivisesti kuin luonnon kehitystä. Yhteiskunnalliseen kehitykseen ihmisen

täytyy vaikuttaa. On sosiaaliselle ajattelulle tuhoisaa, jos sosiaalisia "välttämättömyyksiä" tahdotaan 'todistaa' samalla tavalla kuin luonnontieteissä. (Steiner 1975, 72.)

Kasvatustoiminnan vapaudesta Steiner (1975, 10) toteaa ennen mainitussa teoksessaan:

"Kasvatus- ja opetustoimi, johon itse teossa kaikki henkinen elämä pohjaa, on saatettava siinä työskentelevien hallintaan. Siihen eivät valtio ja talouselämä saa puuttua. Jokainen tällä alalla työskentelevä osallistuu myös sen hallintaan ... Henkilö, joka ei itse toimi tässä työssä, ei liioin anna siitä määräyksiä ... siten pääsevät työn välittömät kokemukset vaikuttamaan hallintoon."

Itse asiassa viimeaikainen koululaitoksen kehitys Suomessa on viemässä tähän suuntaan: yhä enemmän koulujen ja kasvattajien odotetaan itse päättävän opetussuunnitelmistaan ja toiminnastaan. Onnistuakseen tällainen toiminta edellyttää sitä, että kasvattajat alkavat entistä kokonaisvaltaisemmin tutkia oman työnsä perusteita – mistä kasvattajat muuten tietäisivät, mitä heidän tulee esim. kouluissa tehdä? Vai tehdäänkö siten, kuten on aina ennenkin tehty?

Steinerin yhteiskunnallisen uudistamisen ajatukset saivat melko laajaa vastakaikua muun muassa Keski-Euroopassa ja Pohjoismaissa, mutta nouseva nationalismin aalto pyyhkäisi ne syrjään. Kansallissosialistinen Saksa lakkautti myös steinerkoulut ideologiaansa sopimattomina. Nationalismi vaati entistä rautaisempaa yhtenäisvaltiota. (Ks. myös Lievegoed 1978; Steiner 1977c.)

Maailmansodan jälkeen steiner/waldorfkoulut ovat kuitenkin voimakkaasti lisääntyneet ympäri maailmaa ja ne edustavat yhtä elinvoimaisimmista Steinerin virikkeistä alkunsa saanutta elämäntähtäytösten uudistusvirtausta.

Viimeisinä elinvuosinaan (Steiner kuoli vuonna 1925) 1920-luvun alussa Steiner ehti edellä esitettyjen lisäksi panna alulle useita muitakin uudistusvirtauksia. Joulun aikaan 1923 hän perusti uuden Yleisen antroposofisen seuran (ks. esim. Grosse 1978). Hänen tarkoituksenaan oli luoda yhteisö, joka edistää henkistä tutkimusta ja viljelee yksilöllisesti ja yhteisesti henkistä tietoa. Vapauden ajatustensa mukaan hän halusi jyrkästi torjua seurasta kaiken lahkolaisuuden ja dogmatikan. Hän esimerkiksi toteaa:

"Aito seura (Gesellschaft) ei voi olla lahko. Jos antroposofinen seura seisoo asianmukaisella pohjalla, ei koskaan voida katsomuksiin liittää sanaa "me". Yhä uudelleen kuulee kuitenkin seuranjäsenten sanovan, että "me, seura, olemme sitä tai tätä mieltä..." Joskus aikaisemmin on ollut mahdollista perustaa seuroja tällaisen yhdenmukaisuuden vaatimuksen pohjalla, mutta nykyaikana se ei ole enää mahdollista. Nykyään seuran jokaisen jäsenen on oltava todella vapaa ihminen." (Steiner 1981b, 95.)

Antroposofisen seuran säännöissä (4 ') todetaan puolestaan muun muassa seuraavaa: "... *jäseneksi voi tulla kansallisuudesta, yhteiskuntaluokasta, uskonnosta ja tieteellisestä tai taiteellisesta vaakaumuksesta riippumatta jokainen, jonka mielestä sen kaltaisella laitoksella kuin Goetheanum vapaana hengentieteellisenä korkeakouluna on oikeutettu tehtävänsä.*"

Viimeisenä syksynään 1924 Steinerilla oli samanaikaisesti käynnissä esitelmäsarjoja lukuisilta eri aloilta. Hän piti kursseja mm, kehitysvammaisten hoitajille ja lääkäreille. Tästä sai alkunsa antroposofinen *hoitopedagogiikka* (tätä edustaa Suomessa muun muassa Sylvia-koti Lahdessa ja Marjatta-koulu Helsingissä). *Terttu Ihalainen* (1993) on väitöskirjassaan käsitellyt teemaa ja erityisesti Sylvia-kodin hoitopedagogiikkaa.

Kurssit papeille Steiner oli aloittanut jo aiemmin ja niin alkoi ns. Kristiyhteisön muodostuminen (ks. antroposofiasta ja kristinuskosta mm. Frieling 1978; 1986; Carigren 1985, Steiner 1977d; 1981c).

Steiner piti myös viljelijöille ns. maatalouskurssin. Tästä sai alkunsa biodynaaminen maanviljely. (Wilenius 1979.)

Hän piti esitelmiä lääkäreille ja kirjoitti *Ita Wegmanin* kanssa teoksen "Lääketieteen laajentamisen perusteita hengentieteen pohjalta. Tästä alkoi antroposofisesti laajennetun lääketieteen kehitys. Nykyään toimii tältä pohjalta ympäri maailmaa lukuisia sairaaloita ja klinikoita. Myös tällä alueella puhutaan siitä (esim. Hemleben 1963), että kyse ei ole oppositioasemasta niin sanottuun "koululääketieteeseen", vaan tavoitteena on laajentaa lääketieteen maailman- ja ihmiskuvaa.

Näiden useille alueille ulottuvien uudistusvirtausten tuloksellisuus osoittanee sen, että Steinerin on täytynyt hengentieteellisessä tutkimuksessaan tavoittaa joitakin sellaisia todellisuuden tasoja, jotka materialistinen kulttuurimme on aiemmin sivuuttanut – ja myös nykyään pitkälle sivuuttaa. Erityisesti hänen tavoitteenaan on ollut laajentaa kulttuurimme ihmis- ja maailmankuvaa. Voinee myös sanoa, että Steinerin hengentieteellisen tutkimustavan tavoite on aineelliselollis-psykkis-henkisten laatuja havainnointi ja käsitteellistäminen. Käsitteellistämistä tarvitaan asioiden soveltamisessa, esimerkiksi kasvatuksessa. Kyse on sekä "matkasta ulospäin", jolloin tutkitaan korkeampia laatuja aineellisessa maailmassa, että "matkasta sisäänpäin", jolloin tutkiva ihminen syventyy omaan psyykkis-henkiseen todellisuuteensa. *Bernard Lievegoedin* (1987) mukaan nämä molemmat tiet yhdessä johtavat uuteen yhteiskuntatieteeseen, jossa keskeinen on *kehityksen* käsite. Kehitys ilmenee sekä yksityisen ihmisen elämänkerrassa että yhteiskunnassa. Kasvatuksen ja itsekasvatuksen avulla voimme pyrkiä ohjaamaan kehitystä toivottavaan suuntaan.

Tiivistetysti sanottuna Steinerin työn ydin oli *henkisen realismin* lähestymistavan kehittäminen. Tavoitteena hengentieteessä on ylittää sekä luonnontieteellinen materialismi että ihmisen sisäisyyteen jäävä subjektiivinen idealismi ja mystismi. (Ks. esim. Hemleben 1963; Lissau 1992; Steiner 1948; Wachsmuth 1941; Wilenius 1979; Wilenius 1995.)

Hengentieteellisen tutkimuksen vaiheita

Edellä sanotun valossa voinee sanoa, että tutkimusta ei tee hengentieteelliseksi esimerkiksi Steinerin siteeraaminen. Tietenkään tällainen ei ole kiellettyäkään. Keskeistä on vapaa suhde auktoriteetteihin. Tarvitaan omaa ajattelua ja havainnointia sekä näiden tutkimusvälineiden kouluttamista.

Wilenius (2000) näkee hengentieteellisessä tutkimuksessa historiallisesti ajatellen kolme vaihetta (perusajatus on Wileniuksen, mutta olen tulkinnut teemaa varsin väljästi eteenpäin):

1. Vaihe, jossa auktoriteetteja ei kyseenalaisteta. Tämä vaihe lienee myös muussa (hengen)tieteellisessä tutkimuksessa. Usein auktoriteetit asetetaan jalustalle ja heitä siteerataan kritiikittömästi.
2. Ajattelusta muodostuu oppirakennelma, jota analysoidaan ja eritellään. Oppina rakennelmaa myös viedään eteenpäin ja sovelletaan kouluissa, sairaaloissa; maanviljelyksessä ja niin edelleen. Tällainen toiminta voi olla käytännössä erittäin hedelmällistä.
3. "Ns. tietoisuussielun vaihe" jolloin tutkija säilyttää itsenäisyytensä. Hän ei enää niinkään

pidä jotakin ajatusrakennelmaa oppina kuin olemuksena. Keskeistä on pyrkiä omaan havainnointiin ja ajatteluun. Kuitenkin hän voi myös itsenäisesti seurustella auktoriteettien, esimerkiksi Steinerin muodostamien käsitteiden, kanssa. Tällaisen "seurustelun" kautta hänessä voi kehittyä omia oivalluksen ituja. Auktoriteetteihin suhtaudutaan avoimesti, toisten esittämät ajatukset ovat kuin ystäviä. Kuuntelen, mitä ystävillä on sanottavaa, mutta en ole ystävien manipuloitavissa. Voisi sanoa, että pyrin tutkimuksessani silloin *totuudellisuuteen* (ks. esim. Skinnari 1997, 61–63). Tällöin en suhtaudu asioihin "sokeasti" mutta en myöskään ennakkoluuloisesti.

Ehkä erityisesti ennakkoluulot rajoittavat nykypäivän "normaalial" tutkimustoimintaa merkittäväällä tavalla. Ihmis- ja maailmankuvan laajennuspyrkimykset saavat helposti "huuhaan" leiman. Antroposofisesti suuntautumaan pyrkivä tutkimus puolestaan on toiminut usein vaiheen 2 mukaisesti, mutta viime aikoina on selvästi siirrytty myös kolmanteen vaiheeseen. Rajat ovat luonnollisesti hyvin liukuvia tällaisessa luokituksessa.

Hengentiede fenomenologis-hermeneuttisena tutkimuksena

Varsinkin hengentieteellisessä luonnontutkimuksessa palataan usein Goetheen ja hänen "fenomenologiseen ideaansa", jossa käsitteet tavallaan noudetaan todellisuudesta. Pitkälle tätä voidaan soveltaa myös ihmisen ja hänen maailmansa tutkimiseen. Vastakohtana tällaiselle tutkimukselle voidaan pitää hypoteettis-deduktiivista tutkimusmallia, jossa todellisuus pyritään pakottamaan johonkin etukäteen rakennettuun ajatusmalliin (ns. teoriaan).

Ihmisen tutkimuksessa painottuu nähdäkseni kuitenkin luonnontieteitä voimakkaammin tutkijan *tulkinta*. Tämä johtuu siitä jo edellä esillä olleesta seikasta, että yhteiskunnallisia ideoita ei voi tarkastella samalla tavalla objektiivisesti kuin luonnonilmiöitä. Yhteiskunnallisissa ilmiöissä tulee voimakkaammin mukaan *hermeneuttinen* vivahde. Tutkimustapaa voi nimittää ehkä sellaiseksi fenomenologis-hermeneuttiseksi tutkimukseksi, jossa painottuu tutkijan itsekasvatus. Tulkinnallinen paradigma puolestaan palautuu aristoteeliseen tieteenfilosofiseen perinteeseen. (Hirsjärvi 1984, 48; Syrjäläinen 1990, 7; von Wright 1970, 1–2.)

Aristoteelisessa ajattelussa ilmiöitä pyritään tutkimaan niiden omista "sisäisistä tarkoituksista" lähtien – ei niinkään etsitä ulkoisia syitä tapahtumille, kuten galileisessa tieteen traditiossa. Tällaista tutkimuskohteen ymmärtämispyrkimystä on nimitetty tieteenfilosofiassa "tutkimuskohteen hermeneuttiseksi autonomiaksi" (esim. Naskali 1983, 46–47; Siljander 1988, 120; Turunen 1978, 56–58). Tällä on viitattu siihen, että tutkijoiden ei tulisi käyttää ulkoisia mittapuita, joihin tutkittavat kohteet pakotetaan (Kusch 1986, 121).

"Hermeneuttiseen autonomiaan" liittyy läheisesti asia, jota Maija Lehtovaara (1994, 11) pitää yhtenä fenomenologisen tieteenfilosofian perusteena. Lehtovaara (1994, 11) on muotoillut asian seuraavasti: "Tutkimuksen on lähestyttävä ongelmia niiden luonnetta vastaavasti kadottamatta tai uhraamatta mitään olennaista".

Mutta mikä on "olennaista", jota ei tutkimuksessa saisi kadottaa? Olennaista ihmistieteessä on se, että sekä tutkija että tutkittavat ovat ihmisiä. Jo lähtökohdissaan ihmiskäsitys siis määrittelee sen, mitä tutkimuksessa voidaan saada selville. Ei voida ajatella ihmiskäsityksestä vapaata

ihmistutkimusta. Myös Lehtovaara (1994, 12) viittaa siihen, että vaikka tutkija ei olisi tehnyt ontologista (ontologinen = olevaisen/ihmisen peruslaadullisuutta koskeva) ratkaisuaan tietoisesti, se voidaan lukea hänen tutkimustoimenpiteistään. Rauhala (1989, 12) on antanut humoristisen esimerkin siitä, mihin voidaan joutua ilman perusteellista ontologista analyysia:

"Olettakaamme, että joku lähtee Ateneumiin selvittääkseen, mitä Tyko Sallisen "Hihhulit" oikeastaan on. Hän ei ennalta analysoi sitä, mitä tutkimuskohde olisi. Hän ottaa vain mukaansa klassisen fyysiikan eksaktit mittavälineet metrin mitan ja vaa'an, sekä koettaa niiden avulla selvittää ongelmaansa. Tarkkuuteen pyrkivänä tutkijana hän suorittaa 100 mittausta ja saa keskiarvotuloksiksi seuraavat lukemat: 'Hihhulit' on 135,84 x 185,52 cm ja 8775 g".

Tässä esimerkissä tutkija kadotti olennaisen, koska hänellä ei lähtökohdissaan ollut oikeita ennakkokäsityksiä, ontologinen pohdinta oli suorittamatta.

Hengentieteellinen kasvatustutkimus lähtee siitä tiedostetusta lähtökohdasta, että ihminen on myös henkinen olento. Tämä on luonnollisesti vastakohta sille varsin tavalliselle lähtökohtaoletukselle, että ihminen ei ole henkinen olento (tätä lähtökohtaoletusta tosin harvemmin muotoillaan näin selvästi – se sisältyy useissa tapauksissa tutkimuksiin pikemminkin piilevänä "itsestäänselvytenä").

Hengentieteeseen sopii se, mitä Juha Varto (1992) on puhunut "ankarasta tieteestä", jossa varotaan "ankarasti" tutkittavien esineellistämistä. Tutkittavat eivät ole vain manipuloitavaa "aineistoa", vaan ihmisiä, joita lähestyn rakastavalla asenteella ja kiinnostuksella. "Täydellinen tietäminen on mahdollista vain rakastamisen avulla" sanoo myös Erich Fromm (1977, 52). Steiner (1977a, 20) toteaa, että "kunnioittava rakkaus herättää mielessä voiman, joka vetää puoleensa ympäristön olioiden muuten tiedostamatta jääviä ominaisuuksia." Myös Viktor Frankl (1984, 161) on kirjoittanut siitä, että ihmisyyden syvimät alueet eivät avaudu luonnontieteelliselle testaamiselle, vaan "tarvitaan aivan erilaista lähestymistapaa ehkä samantapaista vastaanottavaisuutta kuin kahden ihmisen ainutlaatuiseseen, läheiseen ja rakastavaan kohtaamiseen." Voisikin esittää teesin, että laadullisen ihmistutkimuksen metodinen ydin on pyyteettömän ja rakastavan mielen kouluttaminen. Tutkimus tapahtuu aina ihmistajunnassa, eikä ole yhdentekevää minkä laatuudessa tajunnassa. Parhaimmillaan ihmistajunta on kuin malja tai näyttämö, jolla tutkittavat ilmiöt näyttäytyvät ominaislaatunsa mukaisesti eli *objektiivisesti*. Jotta ilmiöt todella näyttäytyvät kohteenmukaisesti (objektiivisesti), ei näyttämöllä saisi olla liikaa roinaa eli ihmistajunnan tulisi olla mahdollisimman vapaa egoistisista pyyteistä ja muista vääristymistä.

Hengentieteellisesti orientoitunut tutkija lähestyy maailmaa avoimesti ja *ihmetellen*. Tällaista pyrkimystä voisi nimittää myös pyrkimykseksi *avoimeen dialogiin* todellisuuden kanssa. Tällaisessa tutkivassa dialogissa tahto ja tutkijan päämäärät eivät hallitse suhtautumista, vaan todellisuutta pikemminkin katsellaan, kuunnellaan ja ihmetellään. (Ks. myös Lehtovaara 1994, 228.) Hengentieteelliseen tutkimusasenteeseen sopii nähdäkseni hyvin seuraava Varton (1991, 16–17) luonnehdinta ylipäänsä fenomenologisesta lähestymistavasta. "Meditatiivisella projektilla on selvä käytännöllinen sisältö; se pyrkii antamaan ratkaisun välineet, kun yritämme suoriutua niistä suunnattomista ongelmista, joita teknologinen periaate on aiheuttanut..."

Länsimaista kulttuuria viimeiset vuosisadat hallinnut voimakkaasti *aineellisen kasvun* tavoitteeseen suuntautunut teollinen tapa ajatella on myös Mannermaan mukaan aikansa elänyt (Mannermaa 1994, 182). Vaikka tällainen ajattelutapa on saanut paljon hyvääkin aikaan ainakin

aineellisen kulttuurin alueella, on sen aika ilmeisestikin ihmiskohtauksissa ja ihmisen tutkimisessa antaa tilaa inhimillisen kasvun todellistumiselle. Sekä luonnon että ihmisten hallinnasta ja välineellistämistä tulisi siirtyä kunnioittavaan dialogiin.

Inhimillinen kasvu ei todellistu hallinnan vaan kunnioittavan, "silleen jättävän" kohtaamisen kautta. Hengentieteessä tuo kunnioittaminen kohdistuu erityisesti ihmisen henkiseen ytimeen. Luonnollisesti tätäkin lähtökohta-oletusta on avoimesti ihmeteltävä. Hakalan (1996, 40) terminologiaa käyttäen tällaista lähtökohta-oletusta voisi pitää hengentieteeseen sisältyvänä "hyvänä ennakkoluulona". Hän toteaa nähdäkseni realistisesti, että täysin avoin suhtautuminen todellisuuteen on mahdotonta ja toteaa, että tutkijan "tulisi olla sopivalla tavalla ennakkoluuloton" (Hakala 1996, 40). Ihmistutkimuksessa inhimillisen kasvun ja henkisyyden "ennakkoluulot" ovat ajankohtaisempia kuin materialistiset ja aineelliseen kasvuun suuntautuneet ennakkoluulot. Tutkimisen myötä luulot voivat kehittyä myös persoonalliseksi ja objektiiviseksi tietämiseksi. Mikäli kyseessä on todellisuutta vastaava ennakkoluulo, voisikin ehkä puhua ennakkokäsityksestä. Kuitenkaan tutkimus ei pelkästään joko kumoa tai vahvista näitä ennakkokäsityksiä, vaan "hermeneuttisen spiraaalin" tapaan käsityksemme kehittyvät, muuntuvat, metamorfoituvat. Koko tutkimusprosessi on *käsittämistemme syvenemistä ja laajenemista*.

Tulevaisuus – kohti vapauttaja vastuuta

Esimerkiksi kasvatuksessa ei nykyään niinkään korosteta ihmisen henkisen olemuksen kasvamaan saattamista kuin yhteiskuntakelpoisen kansalaisen sosiaalistamista. Paikkansa löytäminen yhteiskunnallisessa todellisuudessa on sinänsä tärkeä tavoite, mutta ilman henkisyyden mukaan ottamista siitä puuttuu uudistava ja arvoja tuova voima. Todellinen minuus hukkuu fraaseihin ja egoismiin. Hengentieteellisesti suuntautuneen kasvatuksen tutkimisen tehtävänä voisikin olla se, että ylittäisimme aineellisuuden, mutta ei entiseen palaten, vaan itsenäisyytemme ja vapautemme säilyttäen ja niitä voimistaen. Tavoitteena voisi olla kohti vapautta ja vastuuta kehittyminen. Näin ihmiskunta voisi vähitellen aikuistua. Tätä teemaa käsittelen tarkemmin seuraavassa artikkelissani (Skinnari, artikkeli tässä teoksessa).

Hengentieteellisen kasvatusta- ja tutkimusajattelun ytimen tiivistäen voitaneen sanoa, että ratkaisevaa ei ole hengestä puhuminen. Ratkaisevaa on henkisyyden todellistaminen käytännössä sekä se, että puheessa on henkeä. Me voimme puhua henkevästi ja moniulotteisesti aineestakin — esim. kvanttifysiikan kehitys on viemässä tähän suuntaan. Tavoitteena on todellisuuden moniulotteisuuden ymmärtäminen ja tähän liittyminen käytännöllisen toiminnan eri tasoilla.

Mikäli tutkija todellistaa henkisyyttä omassa elämäkäytännössään, on hänen pyrkimyksensä *totuudellisuus* J. E. Salomaan seuraavasti muotoilemassa merkityksessä: "Eräs hyvä ominaisuus on totuudellisuus eli henkinen rehellisyys, itselleen uskollinen käyttäytyminen. Totuudellisuus kuuluu olennaisesti ihmisen henkiseen olemukseen. Sen tähden, jos joku todella haluaa kehittää itsessään ihmisyyttä, hänen on kehitettävä totuudellisuuttaan niin, että se kuuluu hänen henkiseen olemukseensa. Kaikki muut henkiset vaatimukset ovat sen rinnalla vähäpätöisempiä." (Salomaa 1950, 24.) Tutkija voi kyllä seurata kansainvälisiä muotiteorioita – sekin kuuluu aikalaisuuteen – tärkeämpää hänen on kuitenkin oppia kuuntelemaan omaa sisintään. Ja mikäli hän saa

kosketusta omaan *varsinaiseen minäänsä*, tuottaa hänen toimintansa *hyvää, totta ja kaunista* (ks. esim. Ahlman 1982).

LÄHTEET

- Ahlman, E. 1982. Ihmisen probleemi. Johdatus filosofisen antropologian kysymyksiin. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Carlgren, F. 1985. Den antroposofiska rörelsen. Täby: Robert Larson.
- Dunderfelt, T. 1983. Antroposofian eriytyminen teosofisesta seurasta. *Takojä* 2/1983, 27–40.
- Frankl, V. 1984. *Itsensä löytäminen*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Frieling, R. 1978. Kristinuskon olemus. Suomentaneet Katri Sorma ja Helmer Knutar. Helsinki: Uusi Sampo.
- Frieling, R. 1986. Kristinuskko ja uudelleen ruumiillistuminen. Suomentanut Helmer Knutar. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Grosse, R. 1978. Joulupäivät aikainkäänteinä. Suomentanut Sirkka Olkko. Helsinki: Suomen antroposofinen liitto.
- Hakala, J. 1996. *Opinnäyte ja sen ohjaaminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hemleben, J. 1963. *Rudolf Steiner in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten*. Hamburg: Rowohl Taschenbuch Verlag.
- Hirsjärvi, S. 1984. Kasvatusfilosofia ja ihmiskäsitys. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen julkaisu B5.
- Ihalainen, T. 1993. Symbolifunktion ja minätietoisuuden kehityksellinen ilmentyminen klassisesti autistisen lapsen kuvallisessa ilmaisussa. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 120.
- Kandinsky, W. 1981. Taiteen henkisestä sisällöstä. Suomentanut Marjut Kumela. Jyväskylä: Gummerus.
- Kusch, M. 1986. *Ymmärtämisen haaste*. Oulu: Pohjoinen.
- Lehtovaara, J. 1994. Dialogisuus, reflektointi ja ihmisen maailmassa oleminen. Teoksessa Varto, J. (toim.) *Kohti elämismaailman ja ihmisen laadullista tutkimusta*. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti, 213–234.
- Lehtovaara, M. 1994. Fenomenologinen näkökulma ihmisen tutkimisen metodologiaan. Teoksessa Varto, J. (toim.) *Kohti elämismaailman ja ihmisen laadullista tutkimusta*. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti, 3–32.
- Lievegoed, B. 1978. *Sociala gestaltningar inom arbetslivet*. Järnä: Telleby Bokförlag.
- Lievegoed, B. 1987. *Lebenskrisen — Lebenschancen. Die Entwicklung des Menschen zwischen Kindheit und Alter*. München: Kösel-Verlag.
- Lissau, R. 1992. Rudolf Steiner – elämä, sisäinen tie, sosiaaliset aloitteet. Suomentanut Arto Koskinen. Helsinki: Suomen antroposofinen liitto.
- Mannermaa, M. 1993. *Tulevaisuus – murroksesta mosaiikkiin*. Helsinki: Otava.
- Naskali, P. 1983. Hermeneuttisesta tutkimusotteesta kasvatustieteessä. Julkaisussa Hirsjärvi, S. (toim.) *Kasvatus- ja yhteiskuntatieteiden metodologisista lähtökohdista*. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen julkaisuja B3.
- Rauhala, L. 1989. Ihmisen ykseys ja moninaisuus. Helsinki: Sairaanhoidajien koulutussäätiö.
- Salomaa, J. E. 1950. *Tie ihmisyyteen. Kansalaisen itsekasvatuksen perusteita*. Porvoo-Helsinki: WSOY.
- Siljander, P. 1988. Hermeneuttisen pedagogiikan perussuuntauksat. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia n:o 55.
- Skinnari S. 1988a. Steinerpedagoginen ihmiskuva ja kasvatuskäytäntö luokilla 1–4. Osa I, kasvatustaiteena. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 50/1988.

- Skinnari, S. 1988b. Steinerpedagoginen ihmiskuva ja kasvatuskäytäntö luokilla 1–4. Osa II, steinerpedagogiikan perusteet. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 57/1988.
- Skinnari, S. 1988c. Steinerpedagoginen ihmiskuva ja kasvatuskäytäntö luokilla 1–4, Osa III, tiivistelmä projektista. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 58/1988.
- Skinnari, S. 1990. Steinerin hengentieteellinen kasvatustieteen ajattelu. Teoksessa Paakkola, E. & Turunen, K. E. (toim.) Teko ja kulttuuri – Reijo Wilenius 60 v. Jyväskylä: Atena, 157–174.
- Skinnari, S. 1997. Sivistystä etsimässä — tulevaisuuden korkeakouluopetuksen tavoitteet. Teoksessa Jauhainen, A. (toim.) ...sekä antaa siihen perustuvaa ylitä opetusta. Näkemyksiä ja kokemuksia korkeakoulupedagogiikan tavoitteista ja todellisuudesta. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja B:58, 50–85.
- Stein, W. J. 1921. Rudolf Steiner als Philosoph und Theosoph. Stuttgart: Der Kommende Tag.
- Steiner, R. 1929. Philosophie und Anthroposophie. 3. Aufl. Dornach: Philosophisch-Anthroposophischer Verlag.
- Steiner, R. 1948. Mein Lebensgang. Stuttgart: Verlag Freies Geistesleben.
- Steiner, R. 1967. Totuus ja tiede. Suomentanut Niilo Kaila. Helsinki: Suomen antroposofinen liitto.
- Steiner, R. 1974. Die Rätsel der Philosophie in ihrer Geschichte als Umriss dargestellt. Dornach: Rudolf Steiner Verlag.
- Steiner, R. 1975. Yhteiskunnallisen kysymyksen ydinkohtia. Oulu: Kirjapaino Osakeyhtiö Kaleva.
- Steiner, R. 1977a. Henkisen tiedon tie. Suomentaneet Katri Sorma ja Reijo Wilenius. Helsinki: Suomen antroposofinen liitto.
- Steiner, R. 1977b. Johdatus ihmisen ja maailman henkiseen tiedostamiseen. Suomentaneet Katri Sorma ja Reijo Wilenius. Helsinki: Tammi.
- Steiner, R. 1977c. Soziale Zukunft. Dornach: Rudolf Steiner Verlag.
- Steiner, R. 1977d. Kristinuskon ja vanhan ajan mysteeriuskonnot. Suomentanut A. Reponen-Juvas. Helsinki: Suomen antroposofinen liitto.
- Steiner, R. 1979. Vapauden filosofia. Suomentanut Reijo Wilenius. Jyväskylä: Gummerus.
- Steiner, R. 1981a. Antroposofinen hengentiede. Helsinki: Suomen antroposofinen liitto.
- Steiner, R. 1981b. Antroposofisen liikkeen kehitys. Helsinki: Suomen antroposofinen liitto.
- Steiner, R. 1981c. Johanneksen evankeliumi. Suomentaneet Katri Sorma ja Reijo Wilenius. Helsinki: Suomen antroposofinen liitto.
- Steiner, R. 1983. Lapsen kasvatustieteen kannalta. Helsinki: Suomen antroposofinen liitto.
- Steiner, R. 1984. Goethe uuden estetiikan isänä. Suomentanut Matti Kuusela. Helsinki: Suomen antroposofinen liitto.
- Syrjäläinen, E. 1990. Oppilaiden ja opettajien roolikäyttäytyminen luokka huoneyhteisössä. Etnografinen tapaustutkimus peruskoulun ja steinerkoulun 4. vuosiluokalta. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia n:o 78.
- Turunen, K. 1978. Ihminen ja tiede. Jyväskylä: Gummerus.
- Unger, C. 1929. Die Grundlehren der Geisteswissenschaft auf erkenntnistheoretischer Grundlage. 2. Aufl. Dornach: Philosophisch-Anthroposophischer Verlag.
- Wachsmut, G. 1941. Die Geburt der Geisteswissenschaft. Rudolf Steiners Lebensgang von der Jahrhundertwende bis zum Tode (1900–1925). Eine Biographie. Dornach: Philosophisch-Anthroposophischer Verlag.
- Varto, J. 1991. Heidegger ja salaisuus. Teoksessa M. Heidegger 1991. Silleen jättäminen. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta vol XIX, 3–17.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.

- Wilenius, R. 1979. Ihmiskeskeiseen kulttuuriin. Rudolf Steiner ja antroposofinen hengentiede. 2. uud. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Wilenius, R. 1981a. Saksalaisen idealismin tie hengen todellisuuteen. Ta koja 1/1981, 3–9.
- Wilenius, R. 1981b. Tiedon avartumisesta. Takoja 3/1981, 2–5.
- Wilenius, R. 1986. Steinerin hengentieteen filosofisista perusteista. Jyväskylän yliopiston filosofian laitoksen julkaisu 32.
- Wilenius, R. 1995. Tuntemattoman tutkija. Steinerin tie hengentieteeseen. Helsinki: Suomen antroposofinen liitto.
- Wilenius, R. 2000. Hengentieteellisen tutkimuksen olemuksesta. Esitelmä Snellman-korkeakoulun tutkijayhteisön tapaamisessa Helsingissä 26.8. 2000.
- von Wright, G. H. 1970. Tieteen filosofian kaksi perinnettä. Helsingin yliopiston filosofian laitoksen julkaisu 1/1970

Artikkeli on julkaistu 29.11.2024

Tekstiviittaus:

Skinnari Simo 2024. Rudolf Steinerin kasvatustajattelu hengentieteellinen tausta ja tulevaisuus. Kasvatuksen historian ENSYklopedia. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura. <https://www.kasvhistseura.fi/sites/kasvhistseura.fi/files/steiner.pdf> (luettu xx.xx.xxxx)